

Biochemie I 2013/2014

Makromolekuly buňky

František Škanta

Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

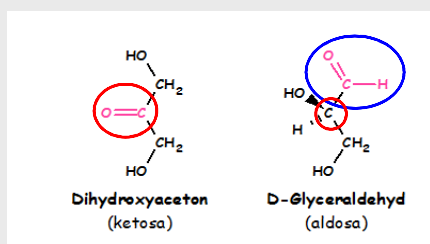
Cukry

Jsou sladké

Přehled strukturních forem sacharidů

Monosacharidy
Disacharidy
Polysacharidy

Ketotriosa a aldotriosa

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery
Epimery
 α a β anomery

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery

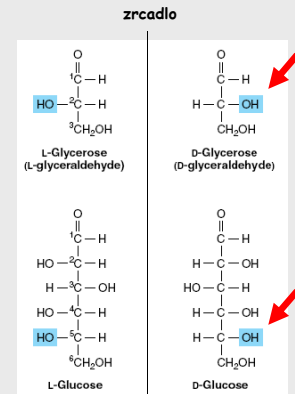
Epimery

α a β anomery

D- a L- izomery

= zrcadlové obrazy
(enantiomery)

významné jsou
D-monosacharidy

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery

Epimery

α a β anomery

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery

Epimery

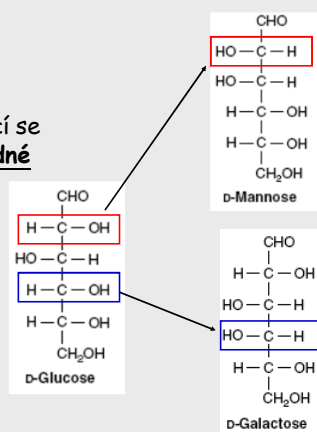
α a β anomery

Epimery

= izomery cukrů lišící se
polohou pouze jedné
-OH skupiny

Man = 2-epimer Glc

Gal = 4-epimer Glc

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery

Epimery

α a β anomery

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery

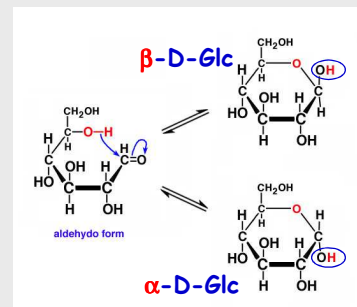
Epimery

α a β anomery

α a β anomery

pouze cyklické
formy

α -/ β -OH = anomerní
(poloacetalová)
hydroxylová skupina

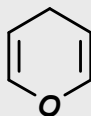
- při rozpouštění cukru ve vodě se ustanovuje rovnováha mezi anomery = **mutarotace**
(optická otáčivost anomerů se liší)

V roztoku převládají monosacharidy cukrů
v cyklické formě.

Aldehydy tvoří poloacetalové, ketony poloketalové.

Furan

Pyran

Stereoizomerie cukrů

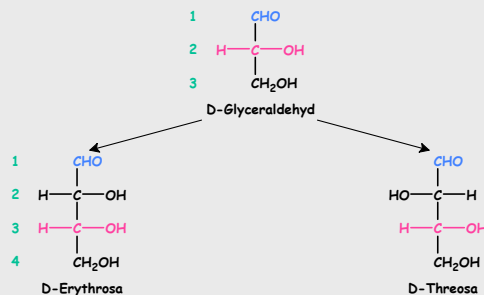
D- a L- izomery

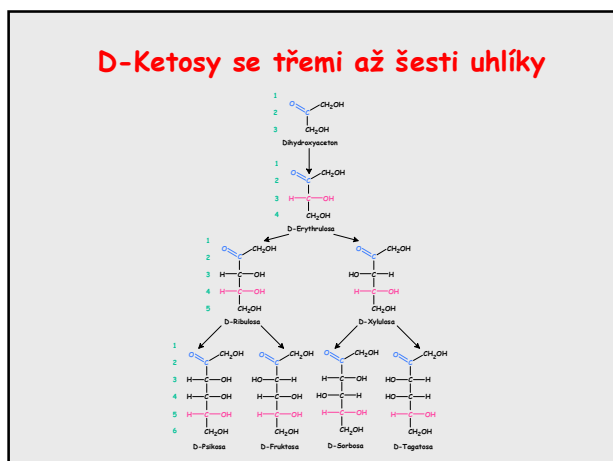
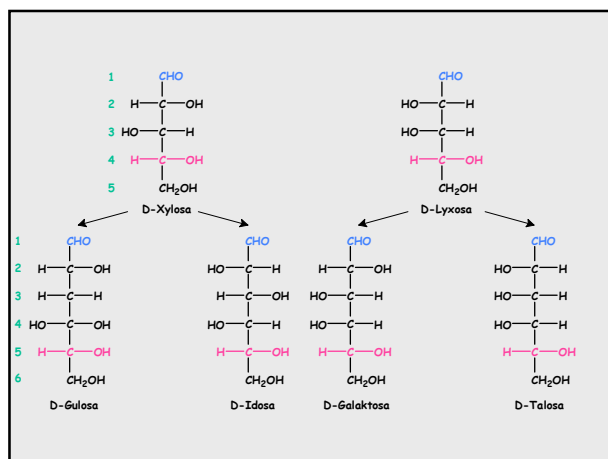
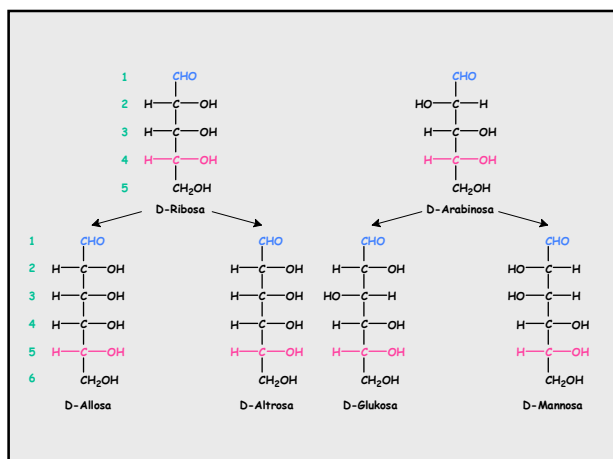
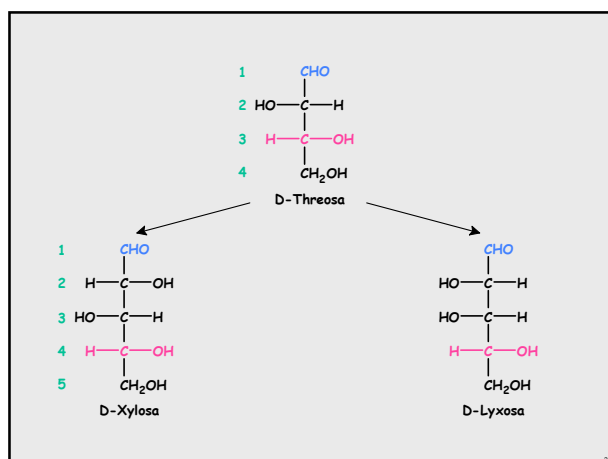
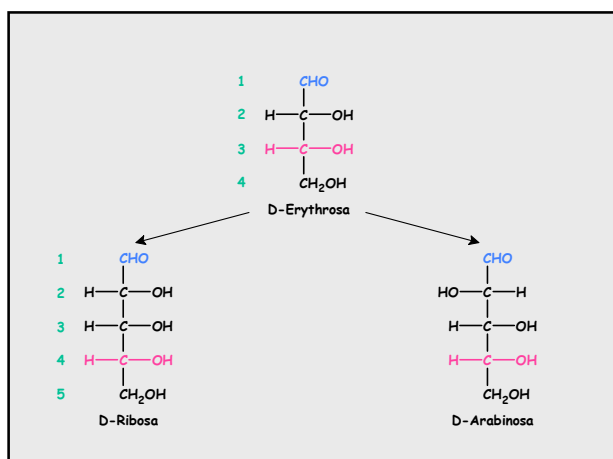
Epimery

α a β anomery

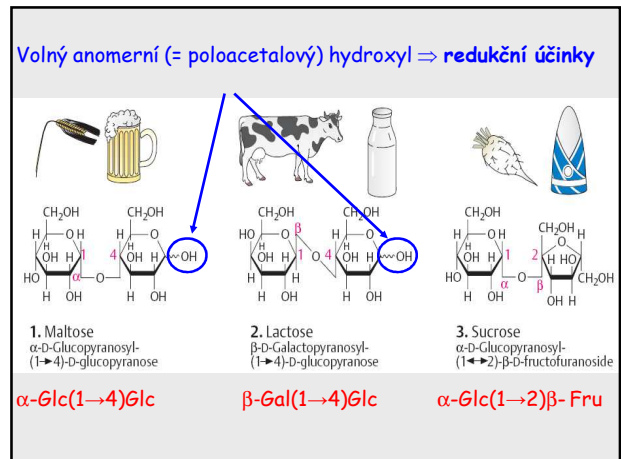
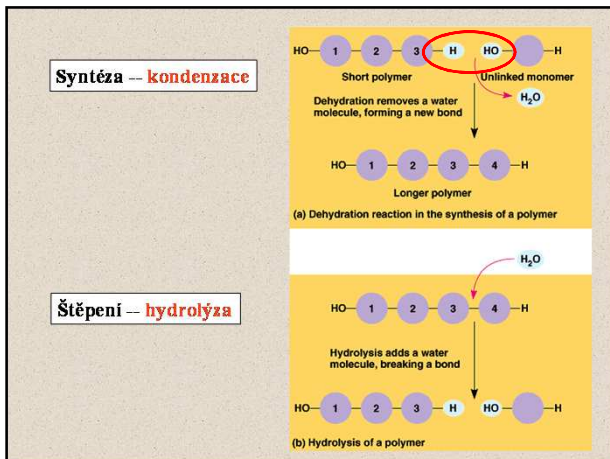
Monosacharidy

D-Aldosy - se třemi až šesti uhlíky

Disacharidy

Polysacharidy

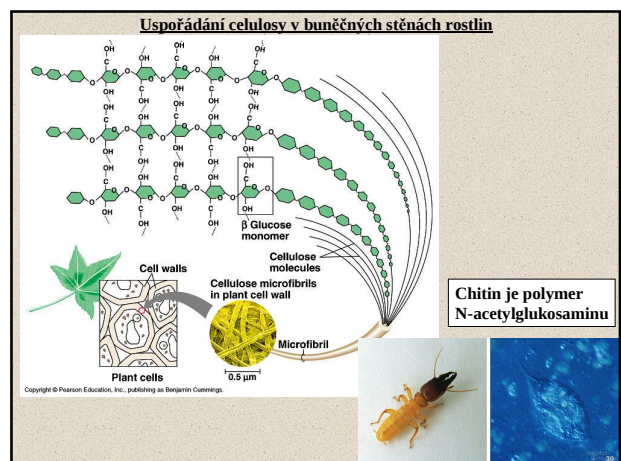
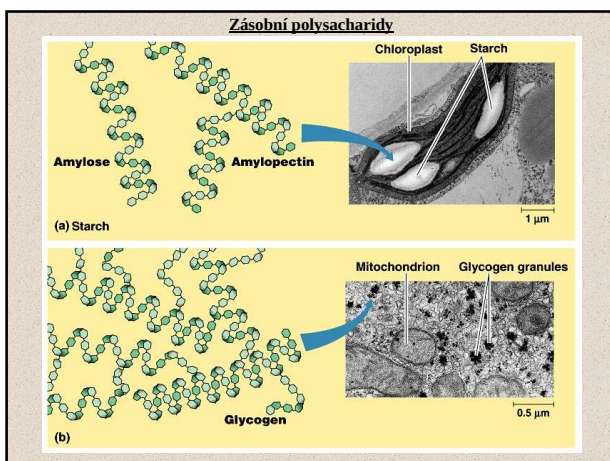
Homopolysacharidy

Heteropolysacharidy

Polysacharidy

Homopolysacharidy

Heteropolysacharidy

Polysacharidy

Homopolysacharidy

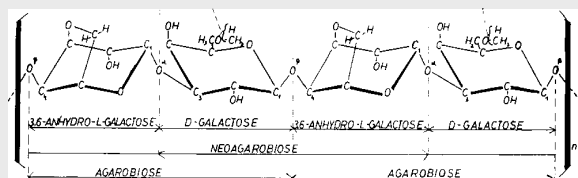
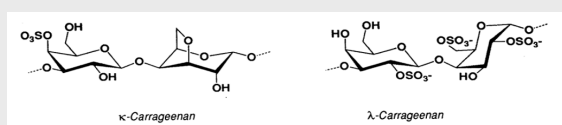
Heteropolysacharidy

Polysacharidy

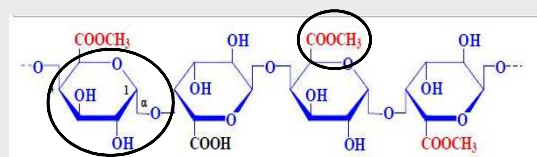
Homopolysacharidy

Heteropolysacharidy

Agarósa a agar

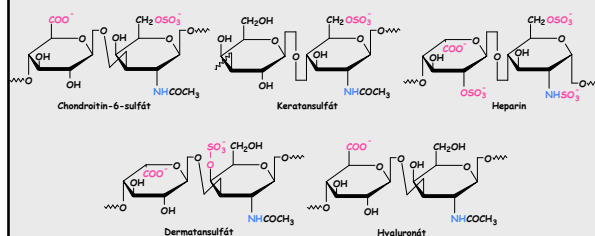
Pektiny

300 až 1000 jednotek kyseliny galakturonové a jejího methylesteru spojených vazbou 1 α →4

Glykosaminoglykany

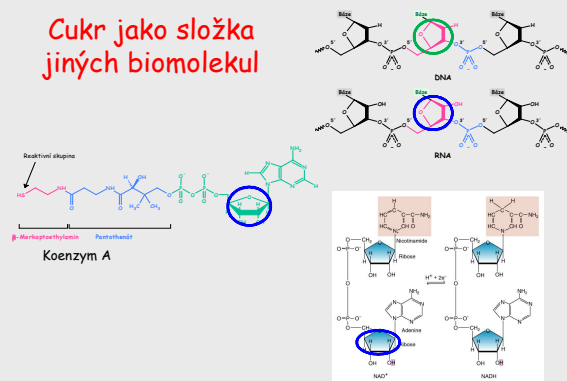
Glykosaminoglykany - aniontové polysacharidy

Opakující se disacharidové jednotky obsahující glukosamin nebo galaktosamin. Vazbou na proteiny tvoří proteoglykany.

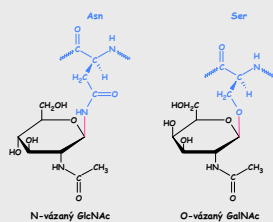
Heteroglykosidy

Cukr jako složka jiných biomolekul

Glykoproteiny

Glykosidové vazby mezi proteiny a sacharidy. Vazby přes Asn (**N-glykosidy**), vazby přes Thr nebo Ser (**O-glykosidy**).
GlcNAc = N-acetylglukosamin.

Obecně: N-glykosylace začíná v ER a pokračuje v Golgiho komplexu.
O-glykosylace probíhá pouze v Golgiho komplexu.

Funkce cukrů v organismu:

- krátkodobý zdroj energie (glukóza, fruktóza)
- zásobní látky (škrob, glykogen, inulin, pektiny)
- stavební materiál (celulóza, chitin, agar)
- složka jiných molekul (koenzymy, proteiny, NK)

Funkce cukrů v organismu:

- krátkodobý zdroj energie (glukóza, fruktóza)
- zásobní látky (škrob, glykogen, inulin, pektiny)
- stavební materiál (celulóza, chitin, agar)
- složka jiných molekul (koenzymy, proteiny, NK)

Funkce cukrů v organismu:

- krátkodobý zdroj energie (glukóza, fruktóza)
- zásobní látky (škrob, glykogen, inulin, pektiny)
- stavební materiál (celulóza, chitin, agar)
- složka jiných molekul (koenzymy, proteiny, NK)

Funkce cukrů v organismu:

- krátkodobý zdroj energie (glukóza, fruktóza)
- zásobní látky (škrob, glykogen, inulin, pektiny)
- stavební materiál (celulóza, chitin, agar)
- složka jiných molekul (koenzymy, proteiny, NK)

Funkce cukrů v organismu:

- krátkodobý zdroj energie (glukóza, fruktóza)
- zásobní látky (škrob, glykogen, inulin, pektiny)
- stavební materiál (celulóza, chitin, agar)
- složka jiných molekul (koenzymy, proteiny, NK)

Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

Tuky

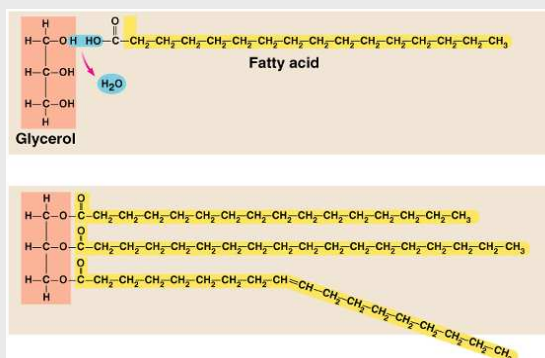
Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

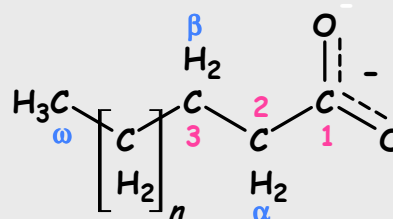
- Zásobní
- Strukturní

Syntéza triacylglycerolu

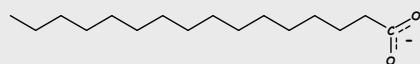

STRUKTURA LIPIDŮ

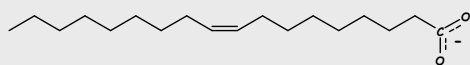
Značení uhlíkových atomů mastných kyselin

Mastné kyseliny - nositelky hydrofobních vlastností

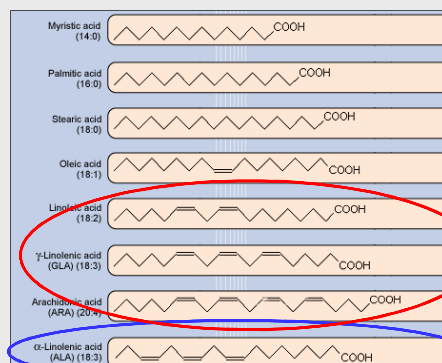

Palmitát
(ionizovaná forma kyseliny palmitové)

Oleát
(ionizovaná forma kyseliny olejové)

Mastné kyseliny

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

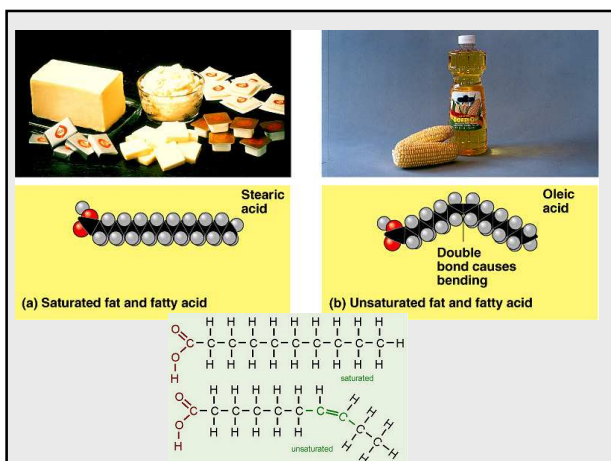
Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

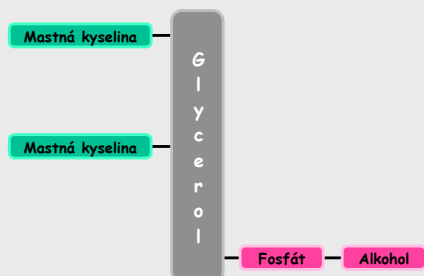
Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

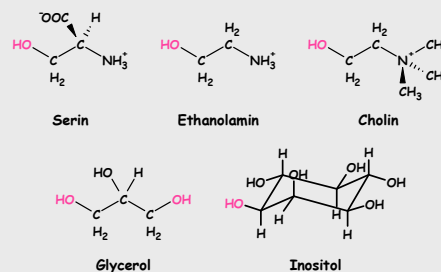
Tři typy membránových lipidů

- Glycerolfosfolipidy
- Sfingolipidy
- Glykolipidy
- Cholesterol
- Glycerolfosfolipidy jsou odvozeny od glycerolu a jsou esterifikovány kyselinou fosfatidovou.
- Sfingolipidy jejich základem je sfingosin (nenasycený aminoalkohol). Jsou esterifikovány kyselinou fosfatidovou a nějakým alkoholem.
- Glykolipidy jejich základem je také sfingosin. Druhá hydroxylová skupina nese glykosidickou vazbu s cukrem.

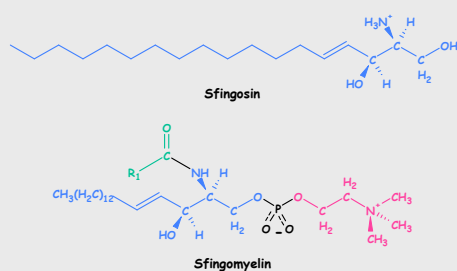
Schematická struktura fosfoglyceridu

Alkoholy, které se váží esterovou vazbou na fosfatidát

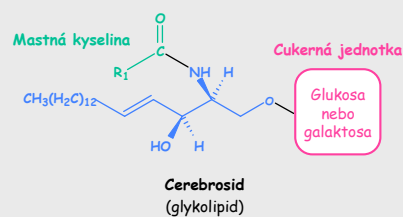

Struktura sfingosinu a sfingomyelinu

Glykolipidy - sacharidy obsahující lipidy

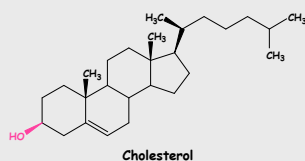
Glykolipidy jsou odvozeny od sfingosinu, jehož aminokupina je acylována jako ve sfingomyelinu mastnou kyselinou. Na rozdíl od sfingomyelinu je na hydroxyly sfingosinu vázán sacharid.

Cholesterol

Cholesterol je lipid na bázi steroidního skeletu – steranu.

V membránách je cholesterol orientován rovnoběžně se řetězci mastných kyselin. Je až 25 % součástí membránových lipidů nervových buněk, ale je nepřítomen v intracelulárních membránách. Cholesterol neobsahují prokaryotní membrány.

Funkce v organismu

Funkce v organismu

Nejvýhodnější skladování energie (triacylglyceroly)
 Struktura membrán (fosfolipidy)
 Vitaminy, hormony, signální molekuly
 Žlučové kyseliny (emulgace tuků)

Funkce v organismu

Nejvýhodnější skladování energie (triacylglyceroly)
 Struktura membrán (fosfolipidy)
 Vitaminy, hormony, signální molekuly
 Žlučové kyseliny (emulgace tuků)

Funkce v organismu

Nejvýhodnější skladování energie (triacylglyceroly)
 Struktura membrán (fosfolipidy)
 Vitaminy, hormony, signální molekuly
 Žlučové kyseliny (emulgace tuků)

Funkce v organismu

Nejvýhodnější skladování energie (triacylglyceroly)
 Struktura membrán (fosfolipidy)
 Vitaminy, hormony, signální molekuly
 Žlučové kyseliny (emulgace tuků)

Strukturní lipidy v plasmatické membráně savčí buňky

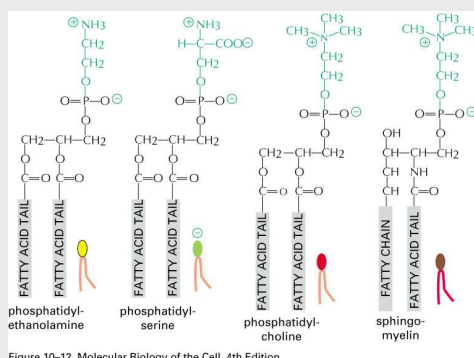
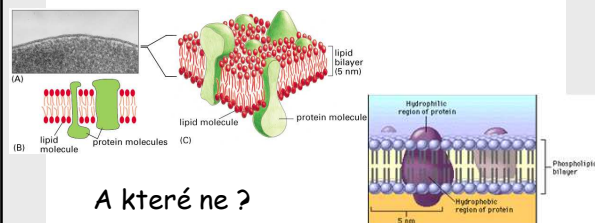

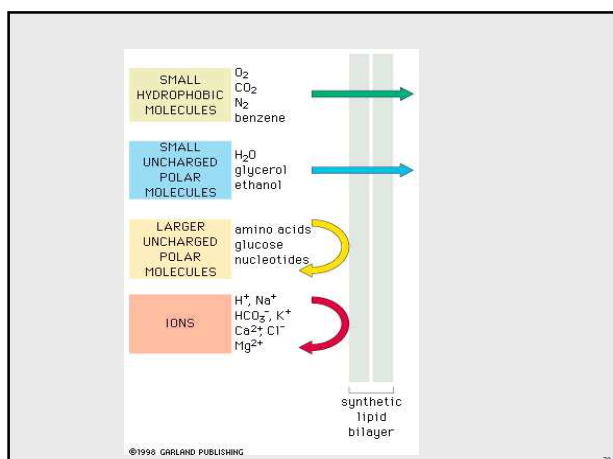
Figure 10-12. Molecular Biology of the Cell, 4th Edition.

Propustnost membrán

Které typy molekul mohou procházet volně přes membránu ?

A které ne ?

Funkce v organismu

Nejvýhodnější skladování energie (triacylglyceroly)

Struktura membrán (fosfolipidy)

Vitaminy, hormony, signální molekuly

Žlučové kyseliny (emulgace tuků)

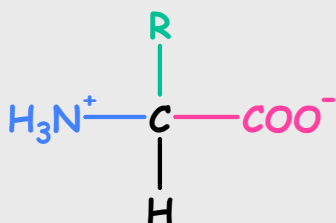
Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

Základní struktura α -aminokyselin.

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

amfolyty

optická aktivita a izomerie

absorbce světla v UV oblasti

rozpuštěnost v polárních rozpouštědlech

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

- amfolity
- optická aktivita a izomerie
- absorbce světla v UV oblasti
- rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Rozdělení aminokyselin podle vlastností vedlejšího řetězce

Nepolární řetězec

glycin, alanin, valin, leucin, izoleucin, prolin, fenyloalanin.

Polární řetězec -OH, -SH, -CONH₂ nebo heterocyklus tyrosin, tryptofan, serin, threonin, cystein, methionin, asparagin a glutamin

Kyselé dikarboxylové

kyselina asparagová a glutamová.

Zásadité - více než jedna aminová skupina lysin, arginin, histidin

Rozdělení aminokyselin podle funkce v metabolismu

Esenciální aminokyseliny

aminokyseliny s rozvětvenými řetězci valin, leucin, izoleucin, methionin

aminokyseliny s aromatickým cyklem tryptofan, fenyloalanin, tyrosin

Glukogenní a ketogenní aminokyseliny

Glukogenní (vznik glukózy) alanin, asparagová k., asparagin, glutamová k., glutamin a prolin

Ketogenní (vznik MK) leucin

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

- amfolity
- optická aktivita a izomerie
- absorbce světla v UV oblasti
- rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Bílkoviny

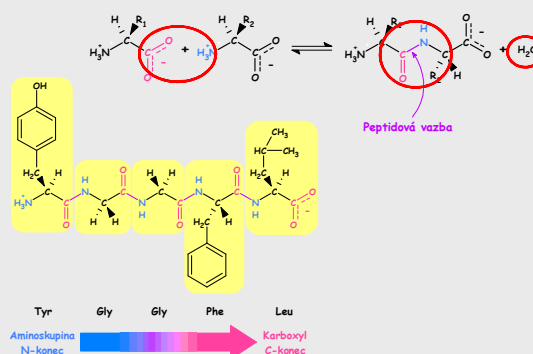
Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

- amfolity
- optická aktivita a izomerie
- absorbce světla v UV oblasti
- rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Peptidická vazba

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

- amfolyty
- optická aktivita a izomerie
- absorbce světla v UV oblasti
- rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Bílkoviny

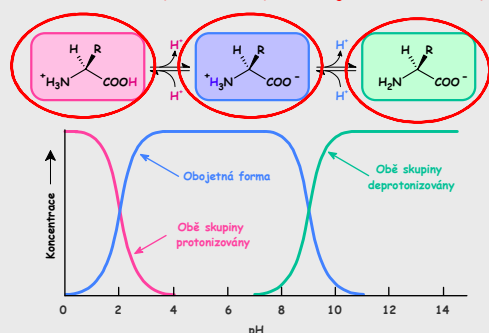
Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

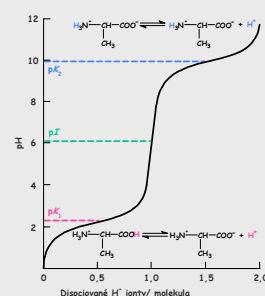
- amfolyty
- optická aktivita a izomerie
- absorbce světla v UV oblasti
- rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Ionizační stavy aminokyselin jako funkce pH

Určení pK_1 , pK_2 a pI alaninu

$pI = (pK_1 + pK_2) / 2$ (izoelektrický bod, $pI = 6,11$)

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

- amfolyty
- optická aktivita a izomerie
- absorbce světla v UV oblasti
- rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Bílkoviny

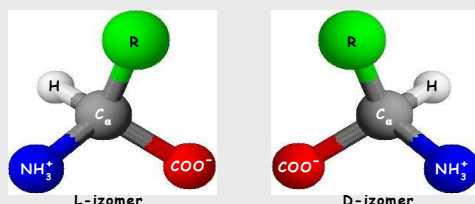
Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

- amfolyty
- optická aktivita a izomerie
- absorbce světla v UV oblasti
- rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Třírozměrná struktura aminokyseliny

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

amfolyty

optická aktivita a izomerie

absorbce světla v UV oblasti

rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

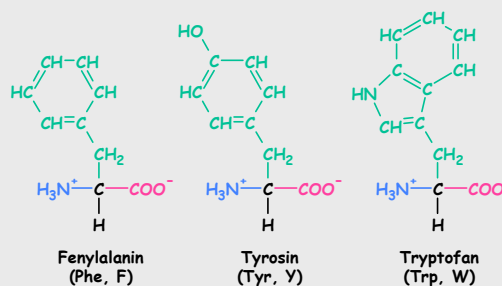
amfolyty

optická aktivita a izomerie

absorbce světla v UV oblasti

rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Aromatické aminokyseliny absorbují světlo v UV oblasti

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

amfolyty

optická aktivita a izomerie

absorbce světla v UV oblasti

rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

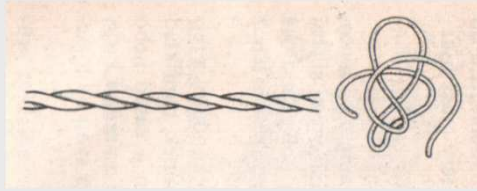
amfolyty

optická aktivita a izomerie

absorbce světla v UV oblasti

rozpuštnost v polárních rozpouštědlech

Terciární struktura

fibrilární

globulární

Bílkoviny

Funkce v organismu

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
 Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
 Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
 Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
 Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Bílkoviny

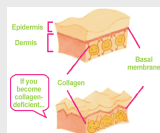
Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
 Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
 Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
 Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
 Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

100

Keratin

Kolagen

Fibroin

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
 Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
 Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
 Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
 Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Bílkoviny

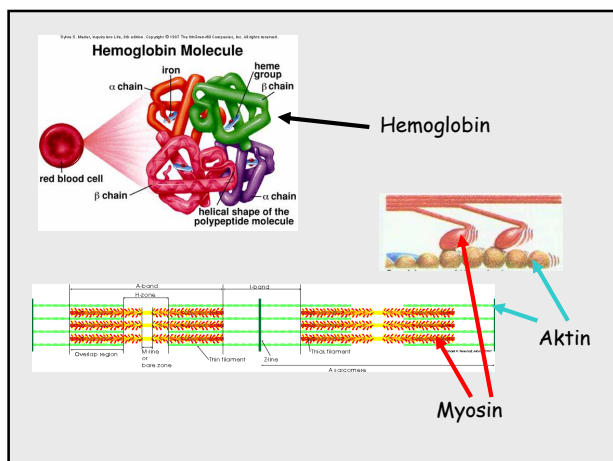
Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
 Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
 Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
 Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
 Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
 Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
 Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
 Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
 Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
 Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
 Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
 Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
 Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
 Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
 Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
 Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
 Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
 Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
 Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
 Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
 Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)
Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)
Zajišťující pohyb (aktin, myosin)
Katalytické, řídicí a regulační (enzymy, hormony, receptory...)
Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)
 Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

110

Struktura bílkovin

Primární - lineární pořadí aminokyselin v řetězci
 (N-konec C-konec)
 - určuje chemické vlastnosti bílkovin

Sekundární - prostorové uspořádání **části řetězce**
 - alfa šroubovice, struktura skládaného listu,
 otočka, neuspořádaná struktura

Terciární - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**

Kvartérní - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
 - spojeny nekovalentními interakcemi

Struktura bílkovin

Primární - lineární pořadí aminokyselin v řetězci
 (N-konec C-konec)
 - určuje chemické vlastnosti bílkovin

Sekundární - prostorové uspořádání **části řetězce**
 - alfa šroubovice, struktura skládaného listu,
 otočka, neuspořádaná struktura

Terciární - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**

Kvartérní - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
 - spojeny nekovalentními interakcemi

Struktura bílkovin

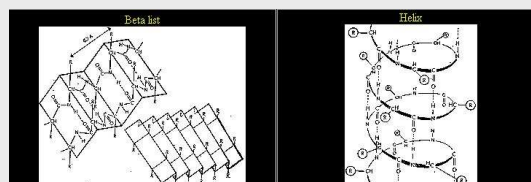
Primární - lineární pořadí aminokyselin v řetězci
 (N-konec C-konec)
 - určuje chemické vlastnosti bílkovin

Sekundární - prostorové uspořádání **části řetězce**
 - alfa šroubovice, struktura skládaného listu,
 otočka, neuspořádaná struktura

Terciární - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**

Kvartérní - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
 - spojeny nekovalentními interakcemi

Sekundární struktura

Beta-skládaný list

Alfa-helix

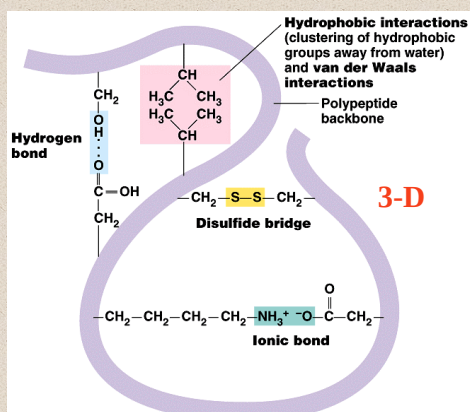
Struktura bílkovin

- Primární** - lineární pořadí aminokyselin v řetězci (N-konec C-konec)
- určuje chemické vlastnosti bílkovin
- Sekundární** - prostorové uspořádání **části řetězce**
- alfa šroubovice, struktura skládaného listu, otočka, neuspořádaná struktura
- Terciární** - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**
- Kvartérní** - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
- spojeny nekovalentními interakcemi

Struktura bílkovin

- Primární** - lineární pořadí aminokyselin v řetězci (N-konec C-konec)
- určuje chemické vlastnosti bílkovin
- Sekundární** - prostorové uspořádání **části řetězce**
- alfa šroubovice, struktura skládaného listu, otočka, neuspořádaná struktura
- Terciární** - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**
- Kvartérní** - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
- spojeny nekovalentními interakcemi

Interakce vedoucí k terciárnímu uspořádání proteinu

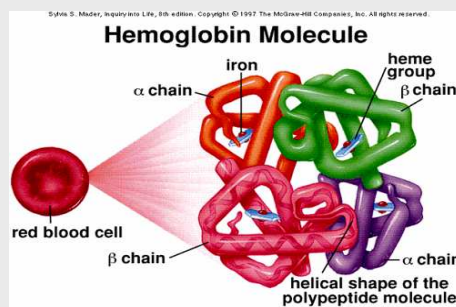
Struktura bílkovin

- Primární** - lineární pořadí aminokyselin v řetězci (N-konec C-konec)
- určuje chemické vlastnosti bílkovin
- Sekundární** - prostorové uspořádání **části řetězce**
- alfa šroubovice, struktura skládaného listu, otočka, neuspořádaná struktura
- Terciární** - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**
- Kvartérní** - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
- spojeny nekovalentními interakcemi

Struktura bílkovin

- Primární** - lineární pořadí aminokyselin v řetězci (N-konec C-konec)
- určuje chemické vlastnosti bílkovin
- Sekundární** - prostorové uspořádání **části řetězce**
- alfa šroubovice, struktura skládaného listu, otočka, neuspořádaná struktura
- Terciární** - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**
- Kvartérní** - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
- spojeny nekovalentními interakcemi

Kvartérní struktura

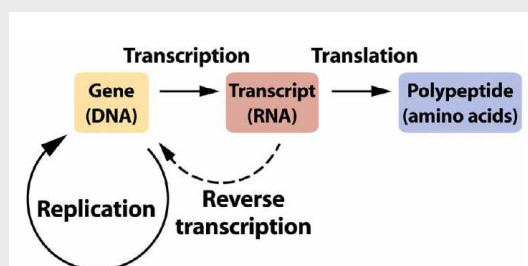

Molekula hemoglobinu složená ze čtyř podjednotek

Biosyntéza bílkovin

Centrální dogma molekulární biologie

Proteosyntéza

